

**ԻՐԱՎՈՒՆԷՐԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Խաչատուր Բալասանյան
*ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի
և իրավունքի ինստիտուտի ասպիրանտ*

«Գործառույթ» («ֆունկցիա») տերմինն առավել բնութագրական է հասարակական, կյանքի երևույթների էության արտահայտման համար: Այդ իսկ պատճառով այն առանձնանում է տարբեր գիտություններում լայնորեն օգտագործման և դրսևորման բազմակերպությամբ: Այդ տերմինն առավել լայնորեն է օգտագործվում հասարակական գիտություններում: Դրա հետ մեկտեղ, «գործառույթ» տերմինը բազմանշանակ է և բավականին բարդ: Յուրաքանչյուր գիտություն յուրովի է մեկնաբանում դրա բովանդակությունը: Ըստ Տ.Ն. Ռադկոյի՝ «այն ընդունելի է ցանկացած հարաշարժ կառուցվածքի բնութագրման համար, որը պայմանավորված է այն գիտությունների ճանաչողական խնդիրների յուրահատկությամբ, որոնցում օգտագործվում է այդ տերմինը...»:¹

Իրավագիտության մեջ «գործառույթ» տերմինն օգտագործվում է հասարակական կյանքի այնպիսի կարևորագույն երևույթների սոցիալական դերի բնութագրման համար, ինչպիսիք են պետությունը և իրավունքը:

Իրավունքի սոցիալական նշանակությունն ի հայտ է գալիս դրա գործառույթներում: Իրավունքի գործառույթներում արտահայտվում է հասարակական կյանքում իրավունքի ակտիվ դերը: Ցանկացած հասարակությունում իրավունքի հիմնական առաքելությունը կայանում է նրա անդամների շահերին համապատասխան իրավական կարգավորման մեջ:

Գործառույթներն արտացոլում են հասարակական հարաբերությունների և մարդկանց վարքագծի վրա իրավունքի ներգործության հիմնական ուղղությունները, հնարավորություն են ընձեռում տալու իրավաբանական նորմերի «աշխատանքի»

¹ St' u Родько Т.Н. Понятие функции права. - В. кн.: Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Том 2. Теория права//Отв. ред. Марченко, М.Н. М., Зерцало, 1998, էջ 53:

ընդհանրացված բնորոշումը:

Առաջին անգամ իրավունքի գործառույթների սահմանման հարցը սրությամբ դրվեց խորհրդային իրավաբանական գիտության մեջ: Անցյալ դարի 70-80-ականներին նման սահմանման համար որպես ելակետային դրույթ ծառայեց հետևյալ կանխադրույթը. «հասարակական գործառույթ» հասկացությունն արտացոլում է մեկ համակարգի (իրավաբանական վերնաշերտի) մեկ այլ՝ ավելի ընդհանուր համակարգի (հասարակության) մեջ ներառման կարգը որոշարկող փոխադարձ կապը: Տվյալ գործառույթն իրատեսորեն կարող էր բնութագրվել միայն դրա «կոտորակման», կոնկրետացման շնորհիվ: Խորհրդային իրավաբան-գիտնականները նշում էին կոնկրետացման երկու հիմնական ուղղությունները: Դրանցից մեկը կապված էր հասարակական հարաբերությունների որպես ամբողջության ճանաչման հետ, որի առնչությամբ հարկ է առանձնացնել իրավունքի գործառույթները: Հենց այդ տեսակետից էլ ելնելով՝ տրվում էին «իրավունքի գործառույթ» հասկացության սահմանումները: Այսպես, Մ.Մ. Ալեքսևը գործառույթների տակ հասկանում էր իրավական ներգործության ուղղությունները: Մեկ այլ խորհրդային հայտնի իրավաբան գիտնական Ի.Է. Ֆարբերը գտնում էր, որ իրավունքի գործառույթը դրա սոցիալական նշանակությունն է, կամ ներգործության հիմնական ուղղությունը: «Իրավունքի գործառույթը... գրել է Տ.Ն. Ռադկոն, հասարակական հարաբերությունների վրա դրա սոցիալական նշանակությամբ որոշարկվող ներգործության հիմնական ուղղությունն է»:

Վերլուծելով բերված սահմանումները կարելի է անել այն եզրակացությունը, որ վերջինս առավել լիակատար է, քանի որ դրանում պարունակվում էր գործառույթների իրականացման բնագրքում իրավունքի սոցիալական նշանակության իրացման վերաբերյալ

² Տե՛ս Թեория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов. М., Норма-Инфра, М., 1998, с. 24.

³ Տե՛ս Բ.Մ. Բարբեր С.С. Проблемы теории права. Т. 1. Свердловск, 1972, с. 94.

⁴ Տե՛ս Բարբեր С.С. О воспитании юриста. Функции общенародного права Советское государство и право, М., 1963, № 1, с. 39.

⁵ Տե՛ս Բարբեր Т.Н. Понятие и виды функций советского права. Вопросы теории государства и права. Саратов, 1971, вып. 2, с. 131.

Սակայն նշված սահմանման հիմնական թերությունը նրանում է, որ իրավունքի գործառնությունների հասկացությունը որպես հասարակական հարաբերությունների վրա ներգործության ուղղությունների, անխուսափելիորեն հանգեցրեց իրավունքի գործառնությունների հասկացության «նեղացման»: Բանը նրանում է, որ իրավունքի համատեղիալական գործառնության կոնկրետացման երկրորդ ուղղությունը կապվում էր խորհրդային իրավունքում այնպիսի գործառնությունների առկայության ընդունման հետ, որոնք պայմանավորվում էին հասարակական կյանքի երեք կարևորագույն ոլորտների՝ էկոնոմիկայի, քաղաքականության, գաղափարախոսության գոյությամբ: Մասնավորապես, տարածում էր գտել իրավունքի քաղաքական և տնտեսական, ինչպես նաև դաստիարակչական և գաղափարախոսական գործառնությունների բնութագրումը: Այդ գործառնությունները (դրանք ընդունված էր անվանել սոցիալական) չէր կարելի դիտել որպես հասարակական հարաբերությունների վրա ներգործության ուղղություններ, քանի որ դրանց առկայությունը որոշվում էր ոչ թե այդպիսի ներգործության յուրահատկությամբ, այլ հասարակական կյանքի կառուցվածքի առանձնահատկությամբ:

Բայց ժամանակները փոխվեցին, դրանց հետ փոխվեցին նաև իրավունքի գործառնությունների վերաբերյալ իրավաբան-գիտնականների պատկերացումները: Այսօր, իրավաբանական գրականության մեջ կարելի է հանդիպել ըստ բովանդակության «իրավունքի գործառնությ» տերմինի ամենատարբեր սահմանումների: «Իրավունքի գործառնությը, - գրում է Տ.Ն.Ռադկոն,-հասարակական հարաբերությունների վրա դրա ներգործության այնպիսի ուղղություն է, որոնց իրագործման նկատմամբ պահանջմունքն առաջացնում է իրավունքի որպես սոցիալական երևույթի, գոյության անհրաժեշտություն»⁶: Կան նաև ժամանակակից իրավունքի գործառնության այլ սահմանումներ: Այսպես, ըստ այդպիսի սահմանումներից մեկի, որի հեղինակը հանդիսանում է Վ.Ն. Դմիտրուկը, իրավունքի գործառնությը՝ «հասարակական հարաբերությունների վրա իրավական ներգործության հիմնական

⁶ Տե՛ս Радыко Т.Н. նշված աշխ. էջ 3:

ուղղությունն է»։ Աստ Վ.Ն. Խրոպանյուկի, իրավունքի գործառույթները «հասարակական հարաբերությունների, մարդկանց վարքագծի վրա դրա ներգործության հիմնական ուղղություններն են»⁷։ Ի վերջո, իրավունքի գործառույթի տակ հասկանում են «կամ իրավունքի սոցիալական ցանկացած նշանակություն, կամ հասարակական հարաբերությունների վրա իրավական ներգործության ուղղություններ, կամ էլ ն՝ մեկը, ն՝ մյուսը՝ միասին վերցրած»⁸։

Մեր կարծիքով, իրավունքի գործառույթների տակ հարկ է հասկանալ հասարակական հարաբերությունների վրա դրա ներգործության հիմնական ուղղությունները, որոնք արտացոլում են հասարակական կյանքում իրավունքի ծառայողական նշանակությունը և հանդես են գալիս որպես դրա էության դրսևորում։ Գործառույթներն իրենց նորմատիվ արտահայտությունն են գտնում կարևորագույն օրենսդրական ակտերում իրավական կարգավորման նպատակներ և խնդիրներ դնելու ձևով։ Հրանով իսկ լիովին ի հայտ են գալիս իրավունքի սոցիալական նշանակությունը և արդիական ստեղծագործ դերը՝ ազգային պետական շինարարության խնդիրների լուծման հարցում։

Ինչպես տեսնում ենք, ժամանակակից իրավունքի գործառույթների առումով բերված սահմանումների միջև սկզբունքային տարբերություններ չկան, որը զգալիորեն դյուրին է դարձնում դրանց բովանդակության ուսումնասիրությունը։ Իրավունքի գործառույթները կարող են դիտարկվել տարբեր հարթություններում։ Սակայն այստեղ անհրաժեշտ է հաշվի առնել մի շատ կարևոր ելակետային կանոն, քանի որ ժամանակակից իրավունքն անքակտելիորեն կապված է իրավական պետության հետ, ապա դրա գործառույթները գրեթե համրկնում են պետական իշխանության գործառույթներին։

Համաշխարհային իրավագիտության մեջ իրավունքի

⁷Տե՛ս **Дмитрук В.Н.** Теория государства и права. Учебное пособие. Минск. Амалфея. 1998. С. 39:

⁸Տե՛ս **Хропанюк В.Н.** Теория государства и права. 2-е изд. доп. и исправленное. Под ред. **Стрекозова В.Г.** М., 2011. 1995 г. 1-е изд.

⁹Տե՛ս **Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах. Том 2. Теория права.** Отв. ред. **М.Н. Марченко.** М., Зерцало. 1998. С. 15.

գործառնություններն ընդունված է դիտել սոցիալական և հատուկ իրավաբանական տեսանկյունից:

Հայտնի է, որ իրավունքի համասոցիալական գործառնությունները՝ հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտների՝ էկոնոմիկայի՝ իր շուկայական հարաբերություններով, քաղաքականության, բնապահպանության, հոգևոր, բարոյական հարաբերությունների և այլնի վրա իրավական ներգործության հիմնական ուղղություններն են:

Այդ կապակցությամբ առանձնացվում են հետևյալ համասոցիալական գործառնությունները՝

ա) տնտեսական (շուկայական հարաբերությունների իրավական ապահովում, սեփականության գոյություն ունեցող բոլոր ձևերի՝ իրավաբանական նորմերով ամրագրում և այլն),

բ) քաղաքական (քաղաքական համակարգի գործունեության իրանական ապահովում),

գ) դաստիարակչական (հասարակության անդամների վրա բարոյական ներգործություն):

Իրավունքի քաղաքական գործառնության հիմնական խնդիրն իրավական պետության քաղաքական համակարգի գործունեության իրավական ապահովումն է: Նման խնդիր է հետապնդում նաև իրավական կարգավորման քաղաքական գործառնությւթ, որը, մեր կարծիքով, կկարողանա ներառել այնպիսի ենթագործառնությունը, ինչպիսիք են երկրի քաղաքական ուժերի դաշինքի ամրապնդումը և զարգացումը, անձի ազատության պաշտպանությունը, պետության և անձի փոխգործակցությունում արդար սահմանների ձևավորումը և այլն: Սակայն նշված հարցը կարիք ունի առավել խոր ուսումնասիրության իրավական կարգավորման գործառնությանին բնութագրի վերաբերյալ կուտակված նյութի հիման վրա: Կարծում ենք, որ սկեռուն ուշադրություն է պահանջում իրավունքի և ժամանակակից իրավունքի առանձին ճյուղերի իրավական կարգավորման ու գործառնությունների հարաբերակցության հիմնախնդիրը: Այդ հարաբերակցությունը պետք է որոշարկվի ընդհանուրի և առանձնահատուկի կապի ընդհանուր օրինաչափություններով:

Իրավական պետության մեջ դաստիարակչական գործառնության դերը չափազանց մեծ է: Դա բացատրվում է այն առաքելության

կարևորությամբ. որ կատարում է այդ գործառույթը ժողովրդավարական հասարակությունում: Հայտնի է, որ դաստիարակչական գործառույթն իրավունքի միջոցով դաստիարակումն է, որն իր գոյության իսկ փաստի, և, առանձնապես, իրավական կարգադրագրերի իրագործման շնորհիվ ունակ է դաստիարակչական ազդեցություն գործել հասարակության անդամների վրա: Թույլատրելով կամ արգելելով այս կամ այն գործողությունը, ժամանակակից իրավունքը քաղաքացիներին դաստիարակում է իրենց իրավունքների ու պարտականությունների ճիշտ ըմբռնման և իրականացման ոգով, ձևավորում է ժողովրդավարության իրավագիտակցություն: Ընդ որում, իրավունքի միջոցով դաստիարակումը տեղի է ունենում նաև իրավունքի և իրավական կարգավորման տնտեսական, քաղաքական գործառույթներն իրագործելիս:

Իրավունքի դաստիարակչական գործառույթն իր բովանդակությամբ տրամագծորեն տարբերվում է իրավունքի գաղափարախոսական գործառույթից, որն իրականացվում էր խորհրդային պետության մեջ: Եթե իրավունքի գաղափարախոսական գործառույթի էությունը կայանում էր նորմերի օգնությամբ մարդկանց կյանքի հոգևոր ոլորտում (գիտություն, կրթություն, արվեստ) հասարակական հարաբերությունների կարգավորման խնդրում, ապա դաստիարակչական գործառույթի էությունը իրավունքի միջոցով հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտների կարգավորման գործընթացում անձի գիտակցության վրա ներգործության խնդրում: Ժամանակակից իրավունքի դաստիարակչական գործառույթի առարկան (օբյեկտը) անձի գիտակցությունն է և, ամենից առաջ, նրա իրավագիտակցությունը: Նշված գործառույթի, իրականացման ընթացքում ձևավորվում, զարգանում, ամրապնդվում է ժողովրդավարության իրավագիտակցությունը, հասարակության անդամները դաստիարակվում են առաջադիմական գաղափարների, հայացքների, համոզմունքների ոգով:

Հարկ է նշել, որ իրավունքի դաստիարակչական գործառույթի և, իրավական կարգավորման միջև կան շատ ընդհանրություններ և առանձնահատկություններ:

Վերջինս մեզ դրանց, ստիմանագատման հիմք է տալիս: Սակայն, նախ և առաջ նշենք, որ դրանք սև-ուրուրեն փոխկապակցված են:

Իրավունքի միջոցով դաստիարակությունը կարող է լիովին իրագործվել միայն դրա գործառնության պայմաններում: Իրավունքի դաստիարակչական գործառնություն իրավական կարգավորման գործառնություն ունեն, անմիջական և վերջնական ընդհանուր նպատակներ և խնդիրներ: Ժամանակակից իրավունքի դաստիարակչական գործառնության անմիջական նպատակն է ժողովրդավարության իրավագիտակցության ձևավորումը և ամրապնդումը, իսկ վերջնականը՝ իրավական պետության, բարոյականության ձևավորումը:

Դրա հետ մեկտեղ, իրավունքի դաստիարակչական գործառնությոը և իրավական կարգավորման գործառնությոը տարբերվում են իրենց ծավալով: Խոսելով կարգավորման դաստիարակչական, գործառնության ծավալով, մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է լուսաբանել, որ այն մասին, մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է լուսաբանել, որ այն իրագործվում է ոչ միայն իրավունքի նորմերի, այլև իրավական երևույթների ամբողջ համակարգի միջոցով՝ նորմատիվ և անհատական ակտերով, օրինականության և իրավակարգի, սուբյեկտիվ իրավունքների և պարտականությունների և այլն:

Իրավական նորմերի դաստիարակչական դերի վերլուծությունը ենթադրում է կարգավորիչ և պաշտպանիչ նորմերի դաստիարակչական նշանակության հետազոտում, դրանց լավագույնս, գուգակցում՝ առավելագույն դաստիարակչական արդյունքի հասնելու նպատակով: Իրավական կարգավորման դաստիարակչական գործառնության հետազոտումը կարող է իրականացվել այդ գործընթացի փուլերին համապատասխան: Մասնավորապես, լուրջ դաստիարակչական նշանակություն ունեն իրավաստեղծ գործընթացը, սուբյեկտիվ իրավունքների ձեռքբերումը, պարտականությունների առաջացումը, դրանց իրագործումը: Խիստ կարևոր դեր է կատարում իրավական նորմերի հրամայաբար կիրառումը, իրավական պետության իրավապահ մարմինների և հասարակական կազմակերպությունների մարմինների գործունեությունը:

Իրավունքի տնտեսական գործառնությոը կարող է բնութագրվել՝ կախված էկոնոմիկայի կարգավորման գործում ժամանակակից իրավունքի դերի հետազոտությունների կոնկրետ ուղղություններից (օրինակ, իրավունքը և շուկայական հարաբերությունները, իրավունքը և գիտատեխնիկական առաջընթացը): Արդի

պայմաններում խիստ նշանակալից է շուկայական հարաբերությունների կատարելագործման և հետագա զարգացման գործում իրավունքի դերի հետ կապված ուղղության երևույթը: Այդ իսկ պատճառով, կան բոլոր հիմքերը, համարելու, որ տվյալ ուղղությունը հանդիսանում է ժամանակակից իրավունքի ինքնուրույն գործառույթ: Իրավական կարգավորման տնտեսական, քաղաքական, դաստիարակչական գործառույթների գործողության ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս հետալսու անելու կայուն եզրակացություն համապատասխանաբար տնտեսական, քաղաքական և դաստիարակչական գործառույթների համակարգի գոյության մասին:

Մի որոշ իրավաբան գիտնականներ իրավունքի հասարակական գործառույթների շարքն են դասում նաև այնպիսի գործառույթներ, ինչպիսիք են մշակութապատմական, սոցիալական վերահսկողության, տեղեկատվական-կոդմնորոշիչ գործառույթները¹⁰:

Մշակութապատմական գործառույթի բովանդակությունը դրսևորվում է հետևյալ կերպ, իրավունքը որպես ազգային և համաշխարհային մշակույթի դրսևորում նորմատիվային տեսքով՝ կոտակում է հոգևոր արժեքները և ժողովրդի, ողջ մարդկության նվաճումները: Նկատի ունենք ամենից առաջ մարդու իրավունքները, ժողովրդավարությունը, հասարակության բարոյական հիմքերը, սոցիալական արդարությունը, հավասարությունը:

Սոցիալական վերահսկողության գործառույթի էությունը կայանում է մի կողմից սուբյեկտների վարքագծի վրա ազդեցություն գործելու խնդրում, մյուս կողմից, որպես ինչպես բարոյական, այնպես էլ նյութական խթանման, խրախուսման միջոցի՝ այս կամ այն վարքագծի սահմանափակման խնդրում: Կարևոր է ընդգծել, որ տվյալ դեպքում խոսքը գնում է հենց իրավունքի գործառնության համասոցիալական կառուցակարգի մասին, երբ սուբյեկտների վարքագծի նկատմամբ դեռևս չեն կիրառվում սոցիալական վերահսկողության հատուկ իրավաբանական գործիքները և լծակները:

Տեղեկատվական-կոդմնորոշիչ գործառույթին համապատասխան

¹⁰ См. у Синоков П.П. Функции права. В кн. Теория государства и права. Курс лекций. Под ред. Н.И. Матузова, Л.В. Малько. М. Юристъ, 1997. С. 156, 157.

իրավունքը հանդես է գալիս սուբյեկտների՝ կոնկրետ տվյալ հասարակության մեջ կազմակերպությունների, ֆիզիկական անձանց, բարոյական կողմնորոշման հզոր աղբյուր: Այդ իմաստով դրա հիմնական խնդիրը կայանում է անհատի օրինաչափ վարքագծի սուբյեկտիվ կողմի սոցիալապես օգտակար, դրական ուղղորդվածության ձևավորման մեջ: Այս կամ այն վարքագծի սոցիալական հնարավորությունների մասին տեղեկատվությունը քաղաքացիները ստանում են տարբեր աղբյուրների միջոցով օրենքներ, որոշումներ, հրամանագրեր, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ակտեր: Այդ գործում կարևոր դեր են կատարում, նաև զանգվածային լրատվության միջոցները: «Պարզվում է, տեղեկատվական կարգավորիչ է,- գրում է Ա.Բ. Վենգերովը, սոցիալական գործընթացների վրա ներգործության այնպիսի միջոցը, որի պարագայում սոցիալական վարքագծի կոնկրետ դեպքերի վերաբերյալ հրապարակավ տարածվող տեղեկությունները հանդես են գալիս կամ ընդօրինակման, կամ էլ դատապարտման նմուշներ, այսինքն՝ զանգվածային լրատվության միջոցների օգնությամբ այս կամ այն արարքին տրվում է կամ դրական, կամ էլ բացասական նշանակություն»¹¹: Դա մարդկանց օգնում է հասնելու իրենց նպատակադրումներին՝ գոյություն ունեցող իրավակարգի և գործող օրինականության շրջանակներում:

Իրավունքի տեղեկատվական-կողմնորոշիչ գործառույթը կարելի է անվանել նաև հետադարձ կապի գործառույթ: Հայտնի է, որ իրավունքի նորմերի օգնությամբ հասարակական հարաբերությունների կառավարումը դասվում է այն տեսակին, որը կոչվում է հետադարձ կապի սկզբունքով կառավարում: Հասարակական հարաբերությունների և իրավունքի նորմերի միջև հետադարձ կապի կառուցակարգի առկայությունը նշանակում է նաև իրավաբանական պրակտիկայի միջոցով, կուտակվող և այնուհետև օրենսդրին հաղորդվող տեղեկատվության առկայություն: Տեղեկատվության այդ հարառուրդը հնարավորություն է ընձեռում խստիվ գիտական հիմքի վրա իրականացնել իրավական կարգավորման գործառույթ, ուսումնասիրել իրավունքի սոցիալական

¹¹ St' u Венгеров А.Б. Теория государства и права. Уч. для юрид. вузов. М., Новый юрист. 2005, էջ 371:

արդյունավետության. գոյություն ունեցող նորմերի գործունեության, դրանց փոխարինման անհրաժեշտության կամ կատարելագործման հարցը:

Պետական իշխանության սուբյեկտների առումով կարելի է տարբերակել իրավունքի օրենսդիր, գործադիր և դատական գործառույթները:

Իրավունքի հատուկ-իրավաբանական գործառույթը հասարակական հարաբերությունների անմիջական կարգավորումն է:

Հայտնի է, որ ցանկացած քաղաքակիրթ երկրի իրավունքի համակարգի հիմնական խնդիրը կայանում է հասարակական հարաբերությունների կարգավորման, սոցիալական ազատության մեջ դրանց արդարության և հավասարության շրջանակների մեջ դնելու խնդրում: Այդ խնդիրը ժամանակակից իրավունքը լուծում է կարգավորիչ գործառույթի միջոցով:

Հարկ է նշել, որ օտարերկրյա որոշ իրավաբան գիտնականներ կարգավորիչ գործառույթը բաժանում են կարգավորիչ-վիճակագրականի և կարգավորիչ դիեմսիկի: Այսպես, ըստ Վ.Ի. Լեուշինի և Վ.Դ. Պերեվալովի կարծիքի, կարգավորիչ-վիճակագրական գործառույթը, կամ ամրագրման հասարակական հարաբերությունների կայունացման գործառույթը, առավել հստակորեն արտահայտվում է ստրբեր սուբյեկտների հասարակական կարգավիճակի սահմանման ժամանակ, մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների, մարմինների և պաշտոնատար անձանց իրավասությունների ամրագրման ժամանակ: Տվյալ հարցում իրենց դիրքորոշումը նրանք պարզաբանում են հետևյալ կերպ. կարգավորիչ վիճակագրական

Տե՛ս **Назаренко Г. В.** Теория государства и права. Учебное пособие. М., Осъ-89, 1998, էջ 59-60:

Անհրաժեշտ է նշել, որ առաջին տեսլամ իրավաբանական գործառույթան մեջ կարգավորիչ գործառույթը կարգավորիչ վիճակագրականի տարանջատելու անհրաժեշտության մասին արտահայտվել է Մ.Ս. Ակերսոնը՝ հրահր անվանելով իրավունքի կարգավորիչ գործառույթի տարատեսակներ հեղինակը փորքիչ այլ կերպ է անուանել այդ գործառույթներն բովանդակությունը՝ Եթե կարգավորիչ-իրաշար գործառույթը պարզապես գրել է իրավական նորմերը, որոնք ուղղված են իրավունքի միջոցներով և այլ կերպ անի սոցիալական նշանակության տն մասն իրագործող գաղափարը, ապա այն ունի է հասարակության մեջ այս կամ այն կարգավիճակների արտաբերում, ինքնակառավարման արժեքների կառուցության և ոչ փոփոխականության ապահովման հարցն ու մարտնասն տն ու **Алексеев С.С.** Социальная ценность права в советском обществе. М., 1974:

գործառույթն առավելագույնս է արտացոլում իրավունքի բնույթը, և հենց քաղաքացիներին ու կազմակերպություններին է իրավասություն վերապահվում, որի սահմաններում նրանք գործում են ազատորեն, իրենց հայեցողությամբ: «Եվ որքան լայն են տարածված այդ սահմանները, - գրում են Վ.Ի. Լեուշինը և Վ.Դ. Պերեվալովը,- այնքան մարդիկ ավելի են ազատ իրենց գործողություններում: Կարգավորիչ-վիճակագրական գործառույթն իրագործվում է իրավագործությամբ օժտող և արգելող նորմերի և դրանց հիման վրա առաջացող պատիվ տեսակի իրավահարաբերությունների օգնությամբ:

Նման դեպքերում իրավունքի սուբյեկտներն իրենք են իրենց սեփական նախաձեռնությամբ դրսևորում իրավական ակտիվություն»¹⁴:

Հայտնի է, որ սոցիալական կառավարման գործում որպես կառավարող և կառավարվող համակարգերի հիմնական տարր են հանդես գալիս մարդիկ, իսկ կառավարումը հանգեցնում է նրան, որ որոշ մարդիկ ազդեցություն են գործում մյուսների գիտակցության և վարքագծի վրա: Դա վերաբերում է նաև իրավական կարգավորմանը, որը, լայն իմաստով, հանդիսանում է սոցիալական կառավարման մի մասը, պետական ղեկավարման ձև:

Իրավական գիտության մեջ կառավարման գիտության դրույթների օգտագործման հնարավորությունը հիմնավորվում է նրանով, որ պետական մարմինների իրավաստեղծ և իրավակիրառական գործունեությունը կազմում է հասարակական հարաբերությունների պետական ղեկավարման բարդ գործընթացի մի մասը: Իրավունքի նորմերը (և տարբեր մակարդակներում դրանց միասնությունը) հանդիսանում են ոչ այլ ինչ, քան կոնկրետ հասարակական հարաբերությունների և դրանց ընդհանուր զարգացման ղեկավարման միջոց:

Կառավարչական գործունեության միջոցները և եղանակները կախված են կառավարման օբյեկտից: Սակայն, ընդ որում, միևնույն արդյունքին կարելի է հասնել տարբեր ուղիներով: Դժվարին կացություններում անհրաժեշտ է լավագույն լուծման ընտրությունը: Դա վերաբերում է նաև հասարակական հարաբերությունների իրավական կարգավորմանը:

¹⁴Տե՛ս Լеушин В.И., Перевалов В.Д. Социальная ценность и функции права- В кн. Теория государства и права. Учеб. для юрид. вузов и факультетов. М. Норма-Инфра. 1998. էջ 242:

Եթե իրավունքը հասարակական հարաբերությունների կառավարման գործիք է, ապա իրավունքի համակարգը պետք է համապատասխանի ինչպես հասարակական հարաբերությունների բնույթին (կարգավորման առարկային), այնպես և դրանց զարգացման խնդիրներին, նպատակներին: Այլ կերպ ասած, իրավունքի համակարգ կառուցելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև իրավական կարգավորման նպատակները:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Սույն գիտական հոդվածում հանգամանորեն լուսաբանվում են իրավունքի գործառույթների բովանդակությունը, առանձնահատկությունները, դերն ու նշանակությունը իրավակարգավորման ոլորտում:

Բանալի բառեր. իրավունք, գործառույթ, հիմնական գործառույթ, կարգավորիչ գործառույթ, պաշտպանիչ գործառույթ, սոցիալական գործառույթ:

ФУНКЦИИ И ОСОБЕННОСТИ ПРАВА

Хачатур Баласанян

*Аспирант Института философии,
социологии и права НАН РА*

РЕЗЮМЕ

В настоящей статье подробно освещаются содержание, особенности и роль и значение функций права в сфере праворегулирования.

Ключевые слова: право, функция, основные функции, регуляторная функция, защитная функция, социальная функция.

FUNCTIONS AND FEATURES OF OF LAW

Khachatur Balasanyan

*PhD student of the Institute of Philosophy,
Sociology and Law of NAS RA*

SUMMARY

This article highlights in detail the content, features and functions of role and significance of of law in the field of legal regulation.

Key words: law, function, the main function, regulatory function, protective function, social function.

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐՆ ՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ԳԵՐԱԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԽՆԴՐՈՒՄ**

Սյուզաննա Նազինյան
*ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի
և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ*

Սահմանադրական¹ է արդյոք պետությունը՝ այս խնդրում հիմնական դերը պատկանում է իրավունքին. իրավական կարգավորումը կոչված է պահպանել հասարակության մեջ այնպիսի իրավիճակ, որ նրանում չլինի ոչ մասնավոր, ոչ էլ պետական կամայականություն:

Իրավական և ժողովրդավարական պետությունների սահմանադրական կարգի կարևորագույն սկզբունքներից է՝ իրավունքի /իրավական օրենքի/ գերակայությունը: Իրավունքի գերակայությունն ամենից առաջ սահմանադրության և օրենքի՝ գերակայությունն է: Իրավական պետությունը սահմանադրական պետություն է: Սահմանադրական և հասարակական կարգի հիմնական սկզբունքներն ամրագրվում են երկրի բարձրագույն օրենսդրական ակտի՝ սահմանադրության մակարդակով: Ինչպես նշում է պրոֆեսոր Ն. Այվազյանը «Իրավունքի գերակայությունը, նրա տիրապետությունը հասարակության կյանքի բոլոր կողմերի վրա, անկասկած, իրավական պետության գոյության կարևորագույն պայմաններից է¹»:

Իրավական պետության ձևավորման և նրա հետագա զարգացման խնդրում վճռորոշ նշանակություն ունի սահմանադրականության գաղափարների, սկզբունքների և հայեցակարգերի իրավաբանորեն ամրագրումը հիմնական օրենքում ու դրանց իրականացման համար համապատասխան մեխանիզմների

¹Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունք: Պատ. խմբ. Ն.Ա. Այվազյան. Եր., 2016. էջ 139: